

*Боснюк О. П.,**здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

ЗАСТАВА МАЙБУТНЬОГО ВРОЖАЮ ЗА АГРАРНИМИ РОЗПISКАМИ: НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА

Анотація. У статті досліджено відносини щодо застави майбутнього врожаю, яка виступає забезпеченням виконання зобов'язань за аграрними розписками. Метою статті є визначення характерних правових особливостей застави майбутнього врожаю за аграрними розписками.

Наголошено, що застава майбутнього врожаю за аграрною розпискою є особливим невід'ємним елементом юридичної конструкції зобов'язання за аграрною розпискою, який відповідає за забезпечення виконання такого зобов'язання. Заставні правовідносини в юридичній конструкції аграрної розписки мають власну специфіку, що чинить потужний вплив на характер взаємодії між сторонами. Незважаючи на врегулювання загальних засад заставних правовідносин у цивільному законодавстві, застава за аграрною розпискою має низку власних юридичних особливостей: предметна специфіка, трансформаційна (режимна) специфіка та специфіка реалізації прав заставодержателя (кредитора).

Аргументовано, що предметна специфіка, яка пов'язана із особливостями предмета застави, проявляється у таких аспектах: встановлений законом предмет застави, яким виступає майбутній врожай; розмір застави має бути не меншим, ніж розмір зобов'язання за аграрною розпискою; виключність застави за аграрними розписками.

Трансформаційна (режимна) специфіка полягає в досить незвичному режимі перетворення та зміни характеру такої застави. Дана особливість тісно пов'язана із особливостями сільськогосподарської діяльності та виражає тим самим аграрно-правову складову цих правовідносин. Обґрунтовано, що режим застави за аграрною розпискою не є однорідним та переживає послідовні трансформації: режим застави нерухомості в період, коли така застава виникає разом із аграрною розпискою; режим застави рухомого майна; повернення в режим застави нерухомості в окремих випадках.

Сформульовано, що специфіка прав заставодержателя проявляється у посиленні законодавцем юридичного інструментарію кредитора за аграрною розпискою шляхом закріплення за ним двох наборів специфічних прав: права на пасивні дії або права на моніторинг; права на активні дії (дорогування).

За результатами проведеного аналізу законодавства виявлено низку проблемних питань, захованих у трьох основних особливостях застави майбутнього врожаю за аграрною розпискою: предметній специфіці, трансформаційній (режимній) специфіці та специфіці реалізації прав заставодержателя (кредитора). Зроблено висновок, що застава майбутнього врожаю є імперативним правилом, тобто встановлюється незалежно від бажання сторін в силу прямої вказівки закону. Наголошено, що чинне законодавство дозволяє сторонам додатково обирати будь-які доступні види забезпечення виконання зобов'язання за аграрною розпискою.

Ключові слова: аграрна розписка, застава, сільськогосподарська продукція, врожай, правочини, забезпечення зобов'язання, фінансування сільського господарства.

Постановка проблеми. Практика вітчизняного агробізнесу впевнено демонструє активізацію використання такого правового механізму як аграрна розписка. Відповідно до спеціального закону аграрна розписка розуміється як товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах. За допомогою аграрної розписки українські сільськогосподарські товаровиробники мають можливість відстрочити оплату за поставлені товари, надані послуги, відтермінувати строк повернення позичених коштів тощо. Однак, незважаючи на те, що сторони вступають у правовідносини, сподіваючись на належне виконання взятих на себе зобов'язань, звичайно, ризики виникнення певних ускладнень завжди існують, тим більше якщо мова йде про сільське господарство.

Цілком слушно зазначила А. М. Земко про те, що «більша частина інвесторів не буде надавати жодних ресурсів, доки не переконається, що їхня позиція в майбутньому буде стовідсотково захищеною» [1, с. 78-79]. Усвідомлюючи це, законодавець передбачив деякі правові механізми, що спрямовані на забезпечення виконання зобов'язання за аграрною розпискою. У цілому не заперечуючи проти різних можливих способів забезпечення виконання, нормотворець особливу увагу акцентував на заставі. Однак при цьому заставні правовідносини в юридичній конструкції аграрної розписки мають власну специфіку, що чинить потужний вплив на характер взаємодії між сторонами. На нашу думку, такий вплив недостатньо усвідомлений та науково проаналізований.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовому інституту застави присвячено багато наукових праць, зокрема, таких учених як О. В. Глотова, Н. В. Гришук, В. А. Другова, Н. М. Квіт, О. С. Кізлова, І. Й. Пучковська, В. Д. Сидор, А. Р. Чанишева, Ю. В. Шевцова та інші. Однак здебільшого учені досліджували або загальні засади регулювання заставних правовідносин, або концентрувалися на певних їх особливостях залежно від предмету застави. Юридичні проблеми видачі, виконання та обігу аграрних розписок ставали предметом дослідження таких учених як О. В. Борденюк, М. Гребенюк, Х. А. Григор'єва, С. Ф. Домбровський, В. В. Дударенко, Т. О. Коваленко, О. П. Кулинич, Д. Г. Макіяні, Ю. М. Павлюченко, Л. В. Тарасенко, О. М. Туєва, В. Ю. Уркевич, Н. В. Фірова тощо. Однак поглиблено правовими питаннями застави

майбутнього врожаю за аграрними розписками вітчизняні науковці ще не займалися.

Метою статті є визначення характерних правових особливостей застави майбутнього врожаю за аграрними розписками.

Виклад основного матеріалу. Мабуть, однією з ключових особливостей юридичної конструкції аграрної розписки слід визнати заставу як її невід'ємний елемент. Заставні правовідносини регулюються ЦК України, ГК України, ЗК України, законами України «Про заставу», «Про іпотеку» тощо. Заставу називають «найефективнішим способом забезпечення інтересів сторін в зобов'язанні» [2, с. 1], і таке твердження має своє підстави. Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України «Про заставу» «в силу застави кредитор (заставодержатель) має право в разі невиконання боржником (заставодавцем) забезпеченого заставою зобов'язання або в інших випадках, встановлених законом, одержати задоволення з вартості заставленого майна переважно перед іншими кредиторами» [3]. Незважаючи на врегулювання загальних засад заставних правовідносин у цивільному законодавстві, застава за аграрною розпискою має низку власних юридичних особливостей, на яких варто наголосити.

1. Предметна специфіка, яка пов'язана із особливостями предмета такої застави та проявляється у наступних аспектах:

а) встановлений законом предмет застави, яким виступає майбутній врожай. За загальним заставним законодавством, предметом застави можуть бути рухомі і нерухомі речі, майнові права, цінні папери – тобто законодавець досить детально розробив відповідне регулювання та спеціалізував його під особливості того чи іншого об'єкту. Це стало адекватною відповіддю на об'єктивну вимогу часу, адже застава дійсно є зручним та надійним способом забезпечення виконання зобов'язання, що робить її популярною у сучасних реаліях. Однак для того, щоб скористатися її перевагами, необхідно мати відповідне майно. Як цілком справедливо відмітила А. О. Ключнікова, «проблемою у даний час для отримання кредитів сільськогосподарськими товаровиробниками є пошук можливих майнових об'єктів для використання в якості застави» [4]. Тривалий час одразу кілька проблем чинили свою негативну дію у цій сфері: брак або відсутність у достатній кількості ліквідних активів у вигляді сучасної техніки та нерухомості; недоступність іпотечної застави земель сільськогосподарського призначення, спричинена дією мораторію на відчуження таких земель.

У таких складних умовах гострого браку належного майна для забезпечення виконання зобов'язання цілком закономірно значно актуалізувався такий вид застави як застава урожаю. Економісти розглядають таку можливість під власним кутом зору та висувають наступні доводи на користь застави сільськогосподарської продукції: 1) незадовільний фінансовий стан більшості підприємств, значний фізичне зношення основних засобів; 2) сезонність сільськогосподарського виробництва, підвищена потреба аграрних підприємств у основному капіталі, нестача вільних фінансових коштів, висока капіталомісткість і порівняно низька фондовіддача; 3) низька кредито- і платоспроможність аграрних підприємств тощо [5].

Однак при цьому слід усвідомлювати об'єктивну специфіку сільськогосподарської продукції як предмету застави – далеко не всі види такої продукції є привабливими для кредитора в ролі застави. Оскільки застава має виконувати функції забезпечення і компенсації, то до предмета висуваються негласні, але цілком логічні вимоги. Зокрема, такий предмет має

бути достатньо довговічним, порівняно стійким до негативного впливу різноманітних імовірних чинників тощо. Наприклад, «овочі є продуктом, що швидко псується, тому не може розглядатися як застава» [4]. Подібними характеристиками володіє також велика частина тваринницької продукції. Ураховуючи ці міркування, не дивним видається той факт, що практика пішла по шляху суттєвого звуження предмету застави за аграрними розписками до обмеженого переліку зернових та олійних культур;

б) розмір застави має бути не меншим, ніж розмір зобов'язання за аграрною розпискою. Практика комерційного кредитування в Україні віддає перевагу формуванню значного перебільшення вартості предмета застави над вартістю зобов'язання. Слід підкреслити, що це є вітчизняною особливістю, а не поширеною світовою практикою. Наприклад, «у Великій Британії кредитування фермерів здійснюється на строк від 5 до 40 років, при цьому максимальний розмір застави складає третину вартості майна» [6; 7]. Звичайно, слід враховувати, що вартість застави має покрити всю суму зобов'язання, включаючи відсотки, можливі штрафи, пеню, обов'язкові платежі тощо. У зв'язку з цим вимога банків при звичайному кредитуванні полягає у наданні застави, вартість якої в 2-5 разів більша за розмір самого кредиту. Звичайно, особливістю застави майбутнього врожаю є неможливість точної оцінки його вартості, що також ураховується під час прийняття рішення щодо видачі аграрної розписки;

в) виключність застави за аграрними розписками. Особливість, передбачена спеціальним законодавством, полягає в тому, що на день видачі аграрної розписки майбутній врожай сільськогосподарської продукції не може перебувати в іншій заставі, ніж за аграрними розписками. Як розмірковує В. Ю. Уркевич, це правило додатково укріплює правове становище кредитора, оскільки «якщо такий врожай перебуватиме у «звичайній» заставі (тієї, що здійснюється за загальними приписами законодавства України щодо застави майна), то погасити вимоги кредиторів за його рахунок буде доволі складно, оскільки відбуватиметься «переплетення» правових режимів щодо різних видів застави одного і того ж об'єкту» [8].

2. Трансформаційна (режимна) специфіка, що полягає в досить незвичному режимі перетворення та зміни характеру такої застави. Дана особливість тісно пов'язана із особливостями сільськогосподарської діяльності та виражає тим самим аграрно-правову складову цих правовідносин. Справа в тому, що режим застави за аграрною розпискою не є однорідним та переживає послідовні трансформації:

а) режим застави нерухомості в період, коли така застава виникає разом із аграрною розпискою. Цей момент настає в силу прямих приписів законодавства і не може бути змінений за рішенням самих сторін аграрної розписки. Застава виникає в день реєстрації аграрної розписки – в момент, коли вона вважається виданою. Слід зазначити, що деякі учені вважають, що в цей момент «відповідні сільськогосподарські культури вже мають бути посіяними» [8], але цьому немає законодавчого підтвердження. На момент видачі аграрної розписки боржник лише вказує в її тексті земельні ділянки та сільськогосподарську продукцію, що там буде вирощена в окресленому сторонами майбутньому. В цей момент режим застави даного майбутнього врожаю виникає та має усі ознаки застави нерухомості. Майбутній врожай – поняття досить складне, адже його

матеріальне вираження знаходиться в постійній трансформації. Спершу майбутній врожай має втілення в посівах. У цей період насіння, посаджене в ґрунт, утворює із навколишнім середовищем складні взаємозв'язки та знаходиться у фазі зростання. За вітчизняним законодавством нерухомим майном визнається те, що неможливо відділити від земельної ділянки, не завдавши йому шкоди. Посіви відповідають даному розумінню, і це навіть підтверджується класичним словниковим визначенням посівів як «ділянки землі, засіяної яким-небудь насінням». У даному разі майбутній врожай ще не існує в матеріальному світі, однак юридично він локалізований за допомогою міцної прив'язки до земельної ділянки.

Відчуження земельної ділянки третій особі не впливає на існування встановленого режиму застави майбутнього врожаю – він все одно продовжує діяти до моменту виконання зобов'язання за аграрною розпискою. У даному разі застава майбутнього врожаю набуває характеристик обтяження нерухомого майна – земельної ділянки, хоча сама така земельна ділянка під заставою не знаходиться (за загальним правилом, якщо сторони не узгодять іншого).

У літературі досліджується питання щодо співвідношення посівів та земельної ділянки, на якій вони знаходяться. Учені роблять значний наголос на тому, що в момент, коли посіви ще на полі (не зібрані), на них можна визнавати право власності як на врожай у разі виникнення спорів [9, с. 295-296] або відчужувати таке право на посіви як на незавершене виробництво [10, с. 57-59]. Однак учені однозначно підкреслюють міцний фактичний та юридичний зв'язок посівів із земельною ділянкою – власник посівів повинен мати законні права на користування відповідною земельною ділянкою.

Строго кажучи, в цей період, коли в наявності лише посіви, предмету застави як такого ще немає, адже він з'явиться лише в майбутньому. Підтвердженням цьому може виступити ч. 3 ст. 4 Закону України «Про заставу», яка закріплює, що «предметом застави може бути майно, яке стане власністю заставодавця після укладення договору застави, в тому числі продукція, плоди та інші прибутки (майбутній урожай)» [3]. У будь-якому разі на проаналізованому етапі розвитку правовідносин за аграрною розпискою режим застави майбутнього врожаю має ознаки застави нерухомості;

б) режим застави рухомого майна. З огляду на постійну трансформацію предмета застави за аграрною розпискою характер цієї застави теж змінюється. В момент збирання врожаю посіви перетворюються на зібрану сільськогосподарську продукцію – «рухоме і швидкопсувне майно, яке можливо ідентифікувати лише за видом, воно не містить індивідуальних особливостей» [11]. Жодних юридичних дій щодо переходу з одного режиму в інший законодавством не передбачено. Однак фактично різниця є досить відчутною. Як слушно зазначається в літературі, «фактично «заморозити» його як заставу нерухомості (заборона відчуження – нотаріус не проведе реєстрацію на нового власника, опломбування доступу до приміщення тощо), машини (містить реєстраційний номерний знак – заборона відчуження), устаткування (можна притримати до виконання зобов'язання тощо) неможливо» [11];

в) повернення в режим застави нерухомості в окремих випадках. Так, через специфічні ризики сільськогосподарської діяльності посіви не завжди та не обов'язково перетворюються на очікуваний врожай у запланованих обсягах та якості. Для

товаровиробника це є питанням прибутковості, а для кредитора – питанням існування предмету застави. Ураховуючи об'єктивні риси сільськогосподарського виробництва, законом запропоновано механізм автоматичного переходу режиму застави на майбутній врожай будь-якої іншої сільськогосподарської продукції, що вирощується або буде вирощуватися на цій самій земельній ділянці. Сторони за аграрною розпискою можуть змінити за взаємною згодою цю умову, однак у разі відсутності в тексті аграрної розписки жодних застережень щодо цього питання, режим застави майбутнього врожаю переноситься та не зникає внаслідок відсутності первісного предмета. Іншими словами, застава за аграрною розпискою є «безсмертною», тобто вона не боїться неврожаю та ризиків, пов'язаних із втратою очікуваних обсягів сільськогосподарської продукції. За рахунок своєї трансформаційності така застава максимально пристосовується до особливостей сільськогосподарської діяльності. Застава за аграрною розпискою припиняє діяти в момент повного виконання зобов'язання за аграрною розпискою. Тобто її виникнення та припинення не знаходяться в межах волевиявлення сторін – застава виникає і припиняється в силу прямих приписів закону.

3. Специфіка прав заставодержателя. Застава майбутнього врожаю за аграрною розпискою проявляє свою специфіку, окрім іншого, в особливому наборі прав заставодержателя (кредитора). За загальним законодавством заставодержатель має таке традиційне право як надання згоди на відчуження заставленого майна. Цим правом заставодержатель забезпечує собі контроль над збереженням предмета застави у власності боржника, а значить зберігає можливість звернення стягнення на це майно у випадку невиконання зобов'язання боржником. Для звичайної застави такого основного правового інструменту, як правило, досить для юридичної «іммобілізації» предмету застави, і це цілком задовольняє потреби суб'єктів таких правовідносин. Однак у відносинах із аграрними розписками специфіка полягає у тому, що кредитор погоджується на виконання зобов'язання в майбутньому, а заставу приймає також таку, яка з'явиться в майбутньому. Усвідомлюючи ризик, законодавець посилює юридичний інструментарій кредитора за аграрною розпискою шляхом закріплення за ним двох наборів специфічних прав:

а) права на пасивні дії або права на моніторинг. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про аграрні розписки» передбачається право кредитора самостійно або із залученням третіх осіб здійснювати моніторинг майбутнього врожаю сільськогосподарської продукції, що є предметом застави за аграрною розпискою. Конкретний зміст такого права на моніторинг складають: право спостерігати за майбутнім врожаєм; право спостерігати за дотриманням технологічних процесів; право доступу до земельної ділянки, на якій вирощується предмет застави, та до приміщень, в яких зберігається сільськогосподарська продукція – предмет застави.

Правовий механізм моніторингу не є вітчизняним надбанням – він потрапив до українського закону як частина бразильської юридичної конструкції аграрної розписки. У зв'язку з цим важливо зрозуміти, як цей механізм використовується в аутентичних умовах. Так, кредитор контролює «процеси підготовки полів, висівання культур, процедури догляду за посівами, хід збору врожаю та умови зберігання зібраного врожаю. При цьому лише дії боржників, щодо яких є недовіра, привер-

тають увагу служб моніторингу, що значно зменшує затрати на моніторинг. Наприклад, у Бразилії в середньому моніторингу підлягає лише 5 % застав за аграрними розписками» [7].

Система моніторингу кредитора за процесом вирощування сільськогосподарської продукції – предмета застави – з одного боку, дозволяє кредитору контролювати процеси виробництва і переконатися в добросовісному виконанні зобов'язань боржником; з іншого боку – дана система спостереження знімає частину тягара доведення обґрунтованості власних дій боржником у разі виникнення конфліктних ситуацій, якщо урожай не забезпечує виконання зобов'язання. При цьому слід наголосити на тому, що комплекс моніторингових дій може корегуватися за згодою сторін. Наприклад, вони мають право змінити строкові межі здійснення моніторингу, узгодити конкретний перелік дозволених спостережних процедур тощо. Як зазначається в літературі, «якщо кредитор і боржник заздалегідь не узгодять комплекс моніторингових заходів, то власник розписки може провадити постійний нагляд із доступом до технології вирощування, що не тільки створюватиме для позичальника незручності, а й забезпечить доступ до його комерційної інформації з можливими ознаками таємниці» [12];

б) права на активні дії (дорошування). У разі, якщо кредитор за аграрною розпискою у процесі моніторингу виявить порушення, то він наділяється правом активно впливати на виробництво. Так, у разі збігу двох фактів: порушення технологічних процесів та існування загрози неотримання врожаю в звичайному обсязі – кредитор має право скласти акт про виявлення порушення та вимагати від боржника усунути його у визначений строк.

Якщо боржник не виконає цієї вимоги, кредитор має право «з метою порятунку майбутнього врожаю самостійно або із залученням третіх осіб доростити врожай із дотриманням необхідних технологічних процесів». У цих нормах закону криються деякі проблемні питання:

– технології вирощування можуть бути різні, але не ясно, як будуть визначатися правильність чи неправильність таких дій;

– існують певні оціночні категорії, наприклад, «врожай у звичайному обсязі», «з метою порятунку врожаю»;

– імітація процедури оскарження за допомогою звернення до установи, що не визначена. Законом встановлено, що у разі незгоди із претензіями кредитора до його дій по вирощуванню сільськогосподарської продукції боржник має право звернутися до організації, спеціально уповноваженої центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну аграрну політику, для вирішення таких спорів. Однак інформації щодо призначення такої організації в доступі немає;

– фактична беззахисність боржника у випадку реалізації кредитором свого права на дорошування. Кредитор має право самостійно взяти під охорону заставлене майно і самостійно або із залученням третіх осіб здійснювати дії з дорошування майбутнього врожаю, тобто фактично заволодіти майбутнім урожаем;

– необмеженість вимог щодо відшкодування витрат кредитора на дорошування. Це може зумовити зловживання з його боку та висування невиправдано великих витрат на боржника [13, с. 188]. Отже, було би більш доцільним обмежити право кредитора на відшкодування витрат певними розумними межами;

– неясними є питання щодо землекористування. Так, кредитор відповідно до ст. 8 Закону України «Про аграрні розписки» має право здійснювати дії по вирощуванню сільськогосподарської продукції на земельній ділянці, яка належить на певному правовому титулі боржнику. При цьому строк дії відповідного права дорошування законом необмежений. Фактично, кредитор користується земельною ділянкою, однак жодних правовстановлюючих документів він не має. Аграрна розписка є підставою для виникнення права застави на майбутній врожай, але не на земельну ділянку. Юридично вона є вільним від застави об'єктом. Тобто аграрна розписка не може стати підставою виникнення права на земельну ділянку. Крім того, відповідно до ЗК України будь-яке право на земельну ділянку виникає з моменту його державної реєстрації. У випадку реалізації кредитором свого права дорошування врожаю виникає ситуація юридично недостатньо врегульована: з одного боку, Закон України «Про аграрні розписки» нічого не говорить про використання земельної ділянки – мова йде про право кредитора щодо посівів; з іншого боку, реалізувати таке право без землекористування неможливо, але такого права у кредитора не виникає за земельним законодавством. Маємо потенційну проблемну ситуацію та цілком можливий юридичний спір. Боржник для свого захисту може звинувачувати кредитора в порушенні земельного законодавства, наприклад, у самовільному зайнятті земельної ділянки. При цьому «самовільне зайняття земельної ділянки слід відмежовувати від самовільного використання або використання земельної ділянки без правовстановлюючих документів» [14].

Висновки. Отже, застава майбутнього врожаю за аграрною розпискою є особливим невід'ємним елементом юридичної конструкції зобов'язання за аграрною розпискою, який відповідає за забезпечення виконання такого зобов'язання. Проведений аналіз виявив низку проблемних питань, захованих у трьох основних особливостях застави майбутнього врожаю за аграрною розпискою: предметній специфіці, трансформаційній (режимній) специфіці та специфіці реалізації прав заставодержателя (кредитора).

Слід окремо підкреслити, що застава майбутнього врожаю є імперативним правилом, тобто встановлюється незалежно від бажання сторін в силу прямої вказівки закону. При цьому ч. 9 ст. 7 Закону України «Про аграрні розписки» дозволяє сторонам додатково обирати будь-які доступні види забезпечення виконання зобов'язання за аграрною розпискою. Це означає, що сторони мають право, наприклад, укласти договір застави будь-якого іншого майна, окрім майбутнього врожаю для посилення захищеності інтересів кредитора. У такому разі дана застава буде врегульовуватися загальними нормами законодавства.

Література:

1. Земко А. М. До питання про функціонування аграрних розписок в Україні. *Актуальні правові проблеми публічно-приватного партнерства у сфері аграрних, земельних, екологічних та космічних відносин* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листопада 2013 року). Київ, 2013. С. 77–80.
2. Кізлова О. С. Застава в цивільному праві України (концептуальні засади та правова природа) : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2011. 38 с.
3. Про заставу : Закон України від 02.10.1992. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 47. Ст. 642.

4. Ключнікова А. О. Правове забезпечення ведення тепличного господарства в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2017. 244 с.
5. Кириченко О. А., Кудрицький В. Д. Кредитування аграрного сектору економіки в умовах глобальної фінансової кризи. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 5 (95). С. 207–222.
6. Тимошенко Т. Аграрні розписки як фінансовий інструмент. *Агробізнес сьогодні*. 2012. № 23 (246).
7. Ісаян А. М. Аграрні розписки як новий інструмент кредитування АПК під майбутній урожай. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 3. С. 138–141.
8. Уркевич В. Ю. Застава як спосіб забезпечення зобов'язань за аграрною розпискою. *Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України* (Одеса, 9-10 вересня 2016 року) /відп. ред проф. І. І. Каракаш. Одеса : Юридична література, 2016. С. 59–61.
9. Уркевич В. Ю. Визнання права власності на врожай: практика Верховного Суду. *Актуальні правові проблеми земельних, аграрних та екологічних відносин в умовах сучасної земельної реформи* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 22 травня 2020 року). Харків : Юрайт, 2020. С. 293–296.
10. Чабаненко М. М. Аграрно-правові аспекти відчуження незавершеного сільськогосподарського виробництва (посівів). *Пріоритетні напрями розвитку аграрного законодавства і права в сучасних умовах* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 20 квітня 2018 року). Харків : Юрайт, 2018. С. 57–62.
11. Печенюк А. В. Аграрні розписки як альтернативний інструмент кредитування сільськогосподарських товаровиробників. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-8> (дата звернення: 01.09.2023)
12. Сьомченков А. О. Оптимізація нормативного регулювання використання аграрних розписок. *Економіка АПК*. 2015. № 1. С. 46–55.
13. Туєва О. М. Аграрні розписки як інструмент кредитування аграрних товаровиробників. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (22-23 трав. 2015 року). Київ, 2015. С. 187–189.
14. Сидоренко В. В. До питання про самовільне зайняття земельної ділянки. *Розвиток організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі* : матеріали «круглого столу» (Харків, 13 червня 2014 року). Харків : Оберіг, 2014. С. 175–176.

Bosniuk O. Pledge of the future harvest by agricultural receipts: a scientific and practical analysis of the legislation

Summary. The article examines relations regarding the pledge of the future harvest, which acts as a guarantee of the fulfillment of obligations under agricultural receipts. The purpose of the article is to determine the characteristic

legal features of the pledge of the future harvest under agrarian receipts.

It is emphasized that the pledge of the future harvest under an agrarian receipt is a special integral element of the legal construction of an obligation under an agrarian receipt, which is responsible for ensuring the fulfillment of such an obligation. Collateral legal relations in the legal construction of an agrarian receipt have their own specificity, which has a strong influence on the nature of the interaction between the parties. Despite the regulation of the general principles of mortgage legal relations in civil legislation, a pledge under an agrarian receipt has a number of its own legal features: subject specifics, transformational (regime) specifics, and specifics of the realization of the rights of the pledgee (creditor).

It is argued that the subject specificity, which is related to the features of the subject of the pledge, is manifested in the following aspects: the legally established subject of the pledge, which represents the future harvest; the amount of the pledge must not be less than the amount of the obligation under the agricultural receipt; the exclusivity of pledges for agricultural receipts.

The transformational (regime) specificity consists in a rather unusual mode of transformation and change in the nature of such collateral. This feature is closely related to the features of agricultural activity and thereby expresses the agrarian-legal component of these legal relations. It is substantiated that the regime of pledge under an agrarian receipt is not uniform and undergoes successive transformations: the regime of real estate pledge in the period when such a pledge arises together with the agrarian receipt; the mode of pledge of movable property; return to real estate mortgage regime in individual cases.

It is stated that the specificity of the rights of the mortgagee is manifested in the strengthening by the legislator of the legal tools of the creditor under the agrarian receipt by establishing two sets of specific rights for him: the right to passive actions or the right to monitor; the right to active actions (growing up).

According to the results of the analysis of the legislation, a number of problematic issues were revealed, hidden in three main features of the pledge of the future harvest under an agrarian receipt: subject specifics, transformational (regime) specifics, and specifics of the realization of the rights of the pledge holder (creditor). It was concluded that the pledge of the future harvest is an imperative rule, that is, it is established regardless of the wishes of the parties by virtue of the direct instructions of the law. It is emphasized that the current legislation allows the parties to additionally choose any available types of ensuring the fulfillment of the obligation under the agrarian receipt.

Key words: agrarian receipt, pledge, agricultural products, harvest, deeds, guarantee of obligation, financing of agriculture.